

Barbara Grzybowska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

PROCESY KOOPERACJI W DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ PRZEDSIĘBIORSTW

Streszczenie: W opracowaniu scharakteryzowano współpracę przedsiębiorstw z innymi podmiotami w zakresie prowadzenia wspólnych prac zmierzających do opracowywania i wdrażania innowacji. Powiązania kooperacyjne przedsiębiorstw mają najczęściej charakter pionowy – dotyczą dostawców i odbiorców. Najrzadziej na partnerów wspólnych prac wybierane są podmioty z sektora B+R. Nie wszystkie firmy dostrzegają bariery, które ograniczają ich aktywność w nawiązywaniu partnerskich stosunków. Te, które deklarują istnienie takich utrudnień wskazują m.in. na brak informacji o możliwościach współpracy oraz na niską jakość ofert firm, których propozycje mogłyby się stać przedmiotem wdrożeń.

Słowa kluczowe: innowacje, kooperacja, przedsiębiorstwo, bariery współpracy

1. Wstęp

Prowadzenie działalności wymaga od przedsiębiorstw aktywności gospodarczej w wielu obszarach. Poziom tej aktywności determinuje szereg czynników, które mogą mieć charakter wewnętrzny (zależny od przedsiębiorstwa) i zewnętrzny (związanych z otoczeniem). Czynniki są bardzo dynamiczne – zmienia się zarówno ich rodzaj, istota, jak i skala czy intensywność oddziaływania. Oznacza to zatem konieczność doskonalenia umiejętności nie tylko w zakresie produkcji czy znajomości technologii – koniecznym jest również np. rozwijanie umiejętności sprzedaży, zaopatrzenia, finansowania działalności, rozumienia otoczenia i zachodzących procesów oraz ich następstw¹. W takich warunkach szczególnego znaczenia nabiera zaangażowanie i systematyczność przedsiębiorstw w doskonaleniu zasad funkcjonowania na rynku, która jednocześnie będzie sprzyjać lepszemu zaspokajaniu potrzeb klientów. Wiąże się to z podejmowaniem działalności innowacyjnej i z wdrażaniem innowacji.

¹ W. Janasz, *Przedsiębiorstwo wobec rosnących wyzwań przyszłości*, w: *Innowacje w modelach działalności przedsiębiorstw*, red. W. Janasz, Rozprawy i studia, Uniwersytet Szczeciński, t. 446, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2003, s. 88.

Innowacje we współczesnych warunkach gospodarowania to jeden z ważniejszych czynników determinujących rozwój przedsiębiorstwa, natomiast innowacyjność staje się głównym źródłem konkurencyjności i wzrostu gospodarczego. Jak podkreśla E. Okoń-Horodyńska², innowacje, wraz z takimi zjawiskami jak gospodarowanie i globalizacja, tworzą obecnie takie współzależności, których nie należy i nie można traktować rozłącznie. Innowacje mają wpływ na wzrost gospodarczy i stwarzają szanse na uzyskanie przewagi w globalnej konkurencji. Z kolei globalizacja wymusza umiędzynarodowienie innowacji (szczególnie technologicznych). Procesy te wpływają łącznie na zmianę warunków gospodarowania. Warto również dodać to, na co zwraca uwagę m.in. A. Sosnowska³, że warunki rozwoju i ekspansji na ogół sprzyjają innowacjom, natomiast okresy trudności, dekonunktury, czy walki o przetrwanie mogą wstrzymać decyzje o wdrażaniu innowacji, chociaż z drugiej strony to właśnie innowacja może stać się ratunkiem dla słabnącej firmy.

W opracowaniu zwrócono uwagę na jeden z aspektów dotyczących działalności innowacyjnej – współpracę przedsiębiorstw z innymi podmiotami, która podejmowana jest z myślą o wdrażaniu innowacji. Scharakteryzowano korzyści, jakie towarzyszą tego typu działalności, rodzaje podmiotów, z którymi firmy wchodzi w związki kooperacyjne oraz bariery utrudniające wspólne prowadzenie prac. Dane liczbowe, które wykorzystano w analizie, pochodziły z badań GUS⁴. Przedstawiono również wyniki badań własnych (ankietowych), przeprowadzonych wśród 30 firm przemysłowych i 10 usługowych. Ze względu na tak małą liczebność badanej grupy, uzyskanych wyników nie można uogólnić na całą populację firm, a jedynie odnieść do badań ogólnokrajowych i wskazać na podobieństwa czy różnice.

2. Współpraca w działalności innowacyjnej

Obowiązujące w latach wcześniejszych (do lat 70.–80. XX w.) liniowe modele procesów innowacyjnych przypisywały kluczową rolę działalności sektora badawczo-rozwojowego. Z czasem jednak okazało się, że przyjęte w nich założenia nie wyjaśniają już procesów związanych z opracowywaniem i wdrażaniem innowacji w przedsiębiorstwach. Zwrócono bowiem uwagę na to, że mimo iż działalność B+R jest ważnym źródłem innowacji, to jednak procesy jakie towarzyszą innowacjom są znacznie szersze i bardziej złożone niż wdrożenie wyników prac badaw-

² E. Okoń-Horodyńska, *Innowacyjność jako wyzwanie globalizacji*, w: *Innowacyjność a rozwój gospodarki Polski. Siły motoryczne i bariery*, Zeszyty Naukowe AE im. K. Adamiciego, Studia Ekonomiczne, nr 28, Katowice 2003, s. 10.

³ A. Sosnowska, *Innowacje – podstawowe pojęcia*, w: *Jak wdrażać innowacje technologiczne w firmie. Poradnik dla przedsiębiorców*, PARP, Warszawa 2005, s. 15.

⁴ Dane zamieszczone w publikacji: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004–2006*, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2008. W czasie przygotowywania treści artykułu nie były jeszcze dostępne najnowsze dane z tego zakresu, ukażą się bowiem w październiku 2010 r.

czych. Stało się to w efekcie podstawą do sformułowania tzw. systemowego modelu⁵. Zakłada się w nim, że innowacje powstają w wyniku licznych, bardziej lub mniej złożonych interakcji, zachodzących między przedsiębiorstwem a jego otoczeniem. A. Zielińska-Głębocka⁶ określa to jako łańcuch zależności między przedsiębiorczością, konkurencyjnością i wzrostem gospodarczym. Ponadto, jak podkreśla H. Siemko-Tomaszewska⁷, relacje te charakteryzują się, oprócz wzajemności, także interaktywnością i mechanizmami sprzężeń zwrotnych występujących na wielu etapach realizacji procesu. W efekcie wspólne przedsięwzięcia okazały się wykraczać poza sumę działań pojedynczych organizacji. Ważnym okazał się efekt synergii, jaki tworzył się w wyniku konfrontacji informacji emitowanych przez poszczególnych uczestników procesu innowacyjnego⁸.

W praktyce systemowe podejście do procesów innowacyjnych oznacza nawiązywanie i doskonalenie zasad współpracy podczas realizacji projektów, których efektem jest (ma być) wdrażanie innowacyjnych rozwiązań. Podejmowanie wspólnych działań podyktowane jest m.in. brakiem lub niewystarczającymi zasobami, kompetencjami czy zdolnościami pojedynczo działających przedsiębiorstw, zwłaszcza mniejszych, które na ogół nie posiadają takich możliwości jak duże (nawet przy mniejszej skali prowadzonej działalności). Duże firmy dysponują większym kapitałem, powiązaniem z gospodarką światową, lepszym dostępem do informacji, co stwarza im większe szanse i możliwości budowy swojej pozycji konkurencyjnej. Natomiast mniejsze charakteryzuje zwłaszcza słabszy potencjał kapitałowy oraz niższe zdolności akumulacyjne⁹. W ich przypadku współpraca może stanowić, oprócz systemu pozyskiwania informacji i wiedzy, także możliwość współfinansowania przedsięwzięć innowacyjnych i dzielenia się ryzykiem¹⁰.

Uczestnictwo przedsiębiorstw razem z innymi podmiotami w procesach wspólnego tworzenia innowacji stwarza im wiele możliwości. E. Wojnicka¹¹ potwierdziła w swoich badaniach hipotezę o wpływie interakcji z innymi podmiotami na innowacyjność i konkurencyjność przedsiębiorstw. Również M. Górzyński i R. Wood-

⁵ *Działalność innowacyjna...*, dz. cyt., s. 1.

⁶ A. Zielińska-Głębocka, *Relacje między innowacyjnością a przedsiębiorczością w programach Unii Europejskiej*, w: *Europejskie wymiary przedsiębiorczości*, red. H. Kruk, K. Skrzyszewska, Wydawnictwo Akademii Morskiej, Gdynia 2008, s. 13.

⁷ H. Siemko-Tomaszewska, *Raport. Sieci służące do uczenia się w Finlandii. Analiza wstępna*, Departament Rozwoju Gospodarki, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2008, s. 27.

⁸ M. Fritsch, *Co-operation in regional innovation systems*, „Regional Studies” 2001, no. 35 (4), s. 300.

⁹ M. Starczewska-Krzysztozek, *Ranking najbardziej innowacyjnych firm w Polsce*, Lewiatan, Warszawa 2008, s. 10.

¹⁰ W. Burzyński, U. Kłosiewicz-Górecka, L. Kuczevska, B. Słomińska, *Współpraca podmiotów jako czynnik podnoszenia innowacyjności małych przedsiębiorstw w Polsce*, Instytut Badan Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, Warszawa 2008, s. 32.

¹¹ E. Wojnicka, *System innowacyjny Polski z perspektywy przedsiębiorstw*, IBnGR, Gdańsk 2004, s. 114.

ward¹² podkreślają ważną rolę powiązań łączących przedsiębiorstwa z innymi podmiotami w generowaniu innowacji. Wskazują szereg korzyści, jakie mogą towarzyszyć takiej współpracy, m.in. to, że związki między firmami a kontrahentami, czy też instytucjami, stanowią system, w ramach którego przedsiębiorstwa o ograniczonym dostępie do wiedzy, zdobywają ją z zewnątrz. Akcentują również inne zalety współpracy: łatwiejszy i tańszy dostęp do zasobów produkcyjnych, tworzenie własnych zasobów produkcyjnych i intelektualnych, wzrost efektywności funkcjonowania firmy, czy poprawę funkcjonowania otoczenia instytucjonalno-prawnego. Przedstawione przykłady korzyści nie stanowią oczywiście zamkniętego zbioru. Cele, jakie planują zrealizować firmy zainteresowane tego typu przedsięwzięciami, mogą znacznie wydłużyć tę listę.

3. Kooperanci w procesach innowacyjnych

Współcześnie powstające innowacje nie są oparte na działalności tylko jednego przedsiębiorstwa, większość jest efektem wspólnych prac wielu podmiotów. Ważne jest jednocześnie to, na co wskazują m.in. W. Becker i J. Dietz¹³, że firmy podejmujące współpracę z innymi podmiotami w zakresie działalności innowacyjnej częściej wdrażają innowacje. Przedsiębiorstwa w Polsce coraz częściej decydują się na podejmowanie wspólnych z innymi podmiotami prac w zakresie działalności innowacyjnej¹⁴. Z badań GUS wynika, że w Polsce większą skłonność w tym zakresie wykazują przedsiębiorstwa usługowe (52% firm aktywnych innowacyjnie) niż przemysłowe (46%)¹⁵. Ponadto angażowanie się w związki kooperacyjne jest dodatnio skorelowane z wielkością przedsiębiorstw – niezależnie od sektora (przemysł czy usługi) większe firmy częściej podejmują taką współpracę niż mniejsze¹⁶. W badanej grupie 40 przedsiębiorstw występuje podobna sytuacja. Pra-

¹² M. Górzyński, R. Woodward, *Sieci innowacji w polskiej gospodarce. Stan obecny i perspektywy rozwoju na przykładzie sektorów meblarskiego i odzieżowego*, w: *Innowacyjność 2006. Stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze*, red. A. Żołnierski, PARP, Warszawa 2006, s. 166 i nast.

¹³ W. Becker, J. Dietz, *R&D cooperation and innovation activities of firms – evidence for the German manufacturing industry*, „Research Policy” 2004, vol. 33, s. 219.

¹⁴ Wskazują na to m.in. dane Eurostatu, z których wynika, że wśród 27 krajów Unii Europejskiej Polska należy do grupy sześciu krajów, w których innowacyjne przedsiębiorstwa, bardziej niż w innych, angażują się w różne formy współdziałania na rzecz realizacji procesów innowacyjnych. Odsetek firm, które deklarują podejmowanie takich działań przekracza 40% firm aktywnych innowacyjnie w tych krajach. Na ogół partnerzy współpracy to podmioty zlokalizowane na terenie tego samego kraju, rzadziej pochodzą z innych krajów UE, natomiast najmniej jest takich firm, które podejmują wspólne działania z USA. Źródło: *Key figures on Europe 2009 edition*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2008, s. 197.

¹⁵ *Działalność innowacyjna...*, dz. cyt., s. 122 i nast.

¹⁶ Podobne wnioski wynikają również z badań PARP. Wśród badanych firm sektora MSP w grupie średniej wielkości firm co czwarta współpracowała w zakresie działalności innowacyjnej, w gru-

wie 3/4 firm deklaruje wspólną działalność z innymi podmiotami w zakresie realizacji procesów innowacyjnych. Analogicznie jak w badaniach ogólnokrajowych, również w tej małej grupie firmy usługowe (90% spośród nich) znacznie częściej niż przemysłowe (67%) podejmowały takie działania. Potwierdza się również tendencja o związku między wielkością jednostek a angażowaniem się w kooperacyjne związki.

Skuteczny system innowacji to taki, który kreuje warunki zarówno dla indywidualnego, jak i grupowego uczestnictwa w tworzeniu nowych idei i projektów, które wpływają na dynamikę tworzenia i dyfuzji innowacji¹⁷. Przedsiębiorstwa, jako główny „aktor” takiego współdziałania, nawiązują porozumienia o współpracy, które mogą mieć różny charakter – od formalnych/niefORMALNYCH czy sporadycznych/długookresowych, przez bliższy/dalszy zasięg geograficzny, po niewielką/znaczną liczbę kooperantów¹⁸. Jednak kluczową kwestią jest to, z kim firmy nawiązują takie kontakty. Z badań ogólnokrajowych (GUS), jak i tych realizowanych w znacznie mniejszej skali (badania własne) wynika, że dla przedsiębiorstw najważniejsze są porozumienia pionowe, wzdłuż łańcucha dostaw¹⁹. Firmy deklarujące współpracę wskazywały najczęściej na dostawców i odbiorców określając, że mają oni dla nich wysokie znaczenie jako partnerzy prowadzonej działalności innowacyjnej. Wspólne działania są niewątpliwie korzystne dla wszystkich kooperantów: zapewniają dostawcom zmniejszenie niepewności zbytu swoich produktów, odbiorcom – spełnienie ich oczekiwań dotyczących np. nowych produktów, a przedsiębiorstwom realizującym procesy innowacyjne – możliwość stworzenia oferty produktowej, która będzie efektem połączenia dostępnych, czy możliwych do pozyskania, zasobów (od dostawców) z potrzebami rynku (klienci), w celu osiągnięcia korzyści (np. zwiększenie udziału w rynku). Opinie przedsiębiorstw dotyczące najważniejszych partnerów współpracy nie są charakterystyczne wyłącznie dla firm funkcjonujących w Polsce. Podobne zdanie wyrazili także np. przedsiębiorcy z trzech niemieckich landów – Badenii, Saksonii oraz Hanover-Brunswick-Gottingen²⁰.

Podmioty i zachodzące między nimi interakcje to, jak wspomniano wcześniej, kluczowe aspekty systemowego podejścia do tworzenia innowacji. Jak wynika z

pie małych firm – co piąta, a grupie firm mikro – zaledwie 13%. Źródło: M. Dzierżanowski i in., *Kierunki inwestowania w nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach MSP*, PARP, Warszawa 2007, s. 98.

¹⁷ S. Pangsy-Kania, *Polityka innowacyjna państwa a narodowa strategia konkurencyjnego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007, s. 196.

¹⁸ E. Wojnicka, *System innowacyjny Polski z perspektywy przedsiębiorstw*, IBnGR, Gdańsk 2004, s. 37. Ponadto rodzaje klasyfikacji związków kooperacyjnych prezentowanych w literaturze przedmiotu syntetycznie przedstawiają m.in. M. Górzyński, W. Pander i P. Koć, *Tworzenie związków kooperacyjnych między MSP oraz MSP i instytucjami otoczenia biznesu*, PARP, Warszawa 2006.

¹⁹ *Działalność innowacyjna...*, dz. cyt., s. 135.

²⁰ M. Fritsch, G. Franke, *Innovation, regional knowledge spillovers and R&D cooperation*, „Research Policy” 2004, no. 33, s. 252.

badan E. Wojnickiej²¹, zwłaszcza współpraca z uczelniami oraz wiedzochłonnymi usługami biznesowymi zwiększa szanse przedsiębiorstw na wprowadzanie innowacji. W Polsce kooperacja przedsiębiorstw z szeroko pojętą sferą B+R nie jest jednak powszechnym zjawiskiem. Odsetek firm wskazujących na wysokie znaczenie tego typu jednostek, jako partnerów realizowanych procesów innowacyjnych, kształtuje się na poziomie 8% i mniej (w zależności od rodzaju instytucji). Taka sytuacja jest charakterystyczna dla ogółu przedsiębiorstw, niezależnie od tego, czy są to jednostki związane z przemysłem, czy z usługami.

W badanej grupie deklaracje przedsiębiorstw są zbieżne z badaniami ogólnokrajowymi – dostawcy i klienci to najważniejsi kooperanci w zakresie działalności innowacyjnej. Natomiast w przypadku podmiotów B+R ta sytuacja nie była już taka sama jak w badaniach populacji firm w kraju. Tylko opinie jednostek przemysłowych były podobne (choć odsetek wskazań nie był identyczny). Nieco inaczej jest w firmach usługowych. Szczególną uwagę zwracają zwłaszcza opinie na temat współpracy ze szkołami wyższymi (44% współpracujących firm usługowych wskazało na ich wysokie znaczenie, podczas gdy w badaniach GUS zaledwie 2%) i jednostkami badawczo-rozwojowymi (11%, a badania GUS – 1%). Może to wynikać ze specyfiki prowadzonej przez nie działalności – bankowość i ubezpieczenia. Dziedziny te, jak podają M. Piałucha i B. Siuta²², należą do tych, w których porozumienia w zakresie B+R rozwijają się szczególnie szybko i intensywnie.

4. Bariery współpracy

Współpraca krajowych przedsiębiorstw z innymi podmiotami w zakresie działalności innowacyjnej nabiera coraz większego znaczenia i jest coraz bardziej doskonała. Istnieją jednak pewne bariery, które takie działania ograniczają lub wręcz uniemożliwiają. O ile związki kooperacyjne z dostawcami czy klientami rozwijają się i – jak wynika z opinii badanych przedsiębiorstw – w dalszym ciągu podmioty te będą najważniejszymi kooperantami innowacyjnych działań w przyszłości, to szczególnej uwagi i zmian wymaga współpraca ze sferą nauki. Najważniejsze kwestie dotyczą niskiej podaży nowych rozwiązań odpowiadającym podmiotom gospodarczym, co z kolei jest wynikiem ograniczonego zaangażowania kadr naukowych w prace ukierunkowane na zastosowania praktyczne. Jednocześnie przedsiębiorcy rzadko poszukują w jednostkach naukowych propozycji, które stanowiłyby dla nich interesujące i możliwe do zastosowania rozwiązania technologiczne czy organizacyjne²³. Na te kwestie zwrócono

²¹ E. Wojnicka, *System innowacyjny Polski z perspektywy przedsiębiorstw*, IBnGR, Gdańsk 2004, s. 112.

²² M. Piałucha, B. Siuta, *Wspieranie procesów innowacyjnych w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, Biblioteka Menadżera i Służby Pracowniczej, Bydgoszcz 2001, s. 50 i nast.

²³ T. Brodzicki, M. Dzierżanowski, K. Erlandsson, S. Szultka, *Analiza możliwości rozwoju klastrów przemysłowych w Polsce oraz propozycje instrumentów wsparcia*, MGiP, Gdańsk–Sztokholm 2004, cyt. za: *Strategia rozwoju nauki w Polsce do 2015 roku*, MNiSW, Warszawa, 2007, s. 11.

także uwagę w raporcie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego²⁴, w którym przedstawiono opinie dotyczące problemów kooperacji obu stron potencjalnie zainteresowanych współpracą – przedsiębiorców i pracowników nauki.

W grupie 40 badanych przedsiębiorstw bariery nawiązywania i rozwoju współpracy miały podobny charakter (choć aż 40% nie dostrzega ich w ogóle). Najważniejsze spośród nich dotyczyły pięciu kwestii, których rangę firmy sklasyfikowały na najwyższym, chociaż tylko umiarkowanym, poziomie – nota 2,0²⁵. Ocena taka sugeruje, że mimo iż firmy dostrzegają takie bariery, to jednak nie stanowią one dla nich szczególnie uciążliwych utrudnień, które miałyby w znacznym stopniu przyczynić się do ograniczonej aktywności (lub jej braku) w tym zakresie. Przepuszczenie to, aby mogło zostać potwierdzone, wymaga pogłębionych badań przeprowadzonych w znacznie większej skali.

Spośród wspomnianych wcześniej pięciu kwestii stanowiących bariery współpracy, pierwsze dwie akcentują brak informacji o możliwościach kooperacji oraz niską jakość ofert współpracy. Opinie przedsiębiorców były w tym przypadku jednakowe – niezależnie od sektora prowadzonej działalności. Kolejne dwie dotyczyły braku wymiernych korzyści z takiej współpracy oraz ograniczonej skłonności ze strony przedsiębiorstw do uczestnictwa w kooperacyjnych porozumieniach. W ocenie wpływu tych ograniczeń na wspólną działalność w procesach innowacyjnych nieco bardziej krytyczne były firmy przemysłowe – one bardziej odczuwały ich negatywne oddziaływanie. Z kolei trudności finansowe, jako bariera współpracy, miały większe znaczenie w firmach usługowych (nota 2,1) niż przemysłowych (1,9).

Samooceńca pozostałych ograniczeń była niższa, chociaż należy dodać, że różnice te nie były zbyt duże. Niewielkie możliwości zastosowania rozwiązań proponowanych przez ośrodki naukowe w obszarze działalności firmy, czy uregulowania prawne, badane jednostki oceniły na poziomie 1,8. Oznacza to, że ich negatywny wpływ na realizację wspólnych przedsięwzięć jest nieznacznie mniejszy niż „umiarkowany”. Najniższe znaczenie, w opinii badanych jednostek, miał brak zainteresowania współpracą ze strony środowisk naukowo-badawczych (ocena 1,6). Może to oznaczać z jednej strony sytuację, w której przedsiębiorstwa znają i dobrze oceniają aktywność tego typu jednostek i ich zaangażowanie we wspólne prace, jednak z drugiej – może być też efektem dotychczasowej, niewielkiej skali prowadzenia wspólnych przedsięwzięć. Brak doświadczeń w tym zakresie może oznaczać, że nie jest to postrzegane jako bariera ograniczająca nawiązywanie kooperacyjnych związków z podmiotami sektora B+R.

²⁴ *Bariery współpracy przedsiębiorców i ośrodków naukowych*, raport przygotowany na zlecenie MNiSW, Warszawa 2006, s. 4 i nast.

²⁵ Jest to średnia ocen w skali: 1,0 – bez znaczenia, 2,0 – znaczenie umiarkowane, 3,0 – znaczenie wysokie.

5. Podsumowanie

Przedsiębiorstwa w Polsce coraz częściej nawiązują kontakty z innymi podmiotami, które zmierzają do wspólnego opracowywania innowacji. Współpraca ułatwia im m.in. dostęp do określonych zasobów, stwarza szanse na osiągnięcie efektu skali (dotyczy to zwłaszcza mniejszych firm) i synergii, jednocześnie zmniejszając ryzyko i koszty działalności innowacyjnej. Najczęściej partnerami wspólnych prac są dostawcy i klienci – współpraca ma zatem charakter pionowych powiązań wzdłuż łańcucha dostaw. Przedsiębiorstwa najrzadziej decydują się na podejmowanie kooperacji z jednostkami zajmującymi się prowadzeniem prac badawczo-rozwojowych (B+R). Poziom zaangażowania firm w związki kooperacyjne bywa czasami ograniczany przez bariery, które utrudniają prowadzenie wspólnej działalności. Z deklaracji badanych przedsiębiorstw wynika, że najczęściej jest to brak informacji o możliwościach współpracy oraz niska jakość ofert firm, których propozycje mogłyby się stać przedmiotem wdrożeń.

Literatura

1. *Bariery współpracy przedsiębiorców i ośrodków naukowych*, raport przygotowany na zlecenie MNiSW, Warszawa 2006.
2. Becker W., Dietz J., *R&D cooperation and innovation activities of firms – evidence for the German manufacturing industry*, „Research Policy” 2004, vol. 33.
3. Brodzicki T., Dzierżanowski M., Erlandsson K., Szultka S., *Analiza możliwości rozwoju klastrów przemysłowych w Polsce oraz propozycje instrumentów wsparcia*, MGIP, Gdańsk–Sztokholm 2004.
4. Burzyński W., Kłosiewicz-Górecka U., Kuczevska L., Słomińska B., *Współpraca podmiotów jako czynnik podnoszenia innowacyjności małych przedsiębiorstw w Polsce*, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, Warszawa 2008.
5. *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004–2006*, Informacje i opracowania statystyczne, GUS, Warszawa 2008.
6. Dzierżanowski M. i in., *Kierunki inwestowania w nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach MSP*, PARP, Warszawa 2007.
7. Fritsch M., *Co-operation in regional innovation systems*, „Regional Studies” 2001, no. 35.4.
8. Fritsch M., Franke G., *Innovation, regional knowledge spillovers and R&D cooperation*, „Research Policy” 2004, no. 33.
9. Górzyński M., Woodward R., *Sieci innowacji w polskiej gospodarce. Stan obecny i perspektywy rozwoju na przykładzie sektorów meblarskiego i odzieżowego*, w: *Innowacyjność 2006. Stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze*, red. A. Żołnierski, PARP, Warszawa 2006.
10. Janasz W., *Przedsiębiorstwo wobec rosnących wyzwań przyszłości*, w: *Innowacje w modelach działalności przedsiębiorstw*, red. W. Janasz, *Rozprawy i studia*, Uniwersytet Szczeciński, t. 446, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2003.
11. *Key figures on Europe – 2009 edition*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2008.

12. Okoń-Horodyńska E., *Innowacyjność jako wyzwanie globalizacji*, w: *Innowacyjność a rozwój gospodarki Polski. Siły motoryczne i bariery*, Zeszyty Naukowe AE im. K. Adamieckiego, Studia Ekonomiczne, nr 28, Katowice 2003.
13. Pangsy-Kania S., *Polityka innowacyjna państwa a narodowa strategia konkurencyjnego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007.
14. Piałucha M., Siuta B., *Wspieranie procesów innowacyjnych w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, Biblioteka Menadżera i Służby Pracowniczej, Bydgoszcz 2001.
15. Siemko-Tomaszewska H., *Raport. Sieci służące do uczenia się w Finlandii. Analiza wstępna*, Departament Rozwoju Gospodarki, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2008.
16. Sosnowska A., *Innowacje – podstawowe pojęcia*, w: *Jak wdrażać innowacje technologiczne w firmie, Poradnik dla przedsiębiorców*, PARP, Warszawa 2005.
17. Starczewska-Krzysztożek M., *Ranking najbardziej innowacyjnych firm w Polsce*, Lewiatan, Warszawa 2008.
18. *Strategia rozwoju nauki w Polsce do 2015 roku*, MNiSW, Warszawa 2007.
19. Wojnicka E., *System innowacyjny Polski z perspektywy przedsiębiorstw*, IBnGR, Gdańsk 2004.
20. Zielińska-Głębocka A., *Relacje między innowacyjnością a przedsiębiorczością w programach Unii Europejskiej*, w: *Europejskie wymiary przedsiębiorczości*, red. H. Kruk, K. Skrzyszewska, Wydawnictwo Akademii Morskiej, Gdynia 2008.

COOPERATION PROCESSES IN INNOVATIVE ACTIVITY OF ENTERPRISES

Summary: Cooperation between firms is usually vertical in nature – relates to suppliers and receivers. The most rarely to work together as partners are chosen units from R&D sector. Not all companies recognize the barriers that limit their participation in establishing partnerships. Those who declare that they indicate the existence of such barriers include the lack of information about opportunities of cooperation and the poor quality of business proposals, which could become the subject of implementation.